

Nella G. Nyczkało

PROBLEMY MISTRZOSTWA W DZIAŁALNOŚCI SZKÓŁ NAUKOWYCH: ASPEKT HISTORYCZNO- PEDAGOGICZNY I PERSPEKTYWY

Szkoły naukowe to szczególne zjawisko w historii rozwoju różnych dziedzin wiedzy. Ich działalność systemowa, interdyscyplinarność, prognostyczność organicznie spajają ogromny kompleks problemów społeczno-kulturalnych, ekonomicznych, filozoficznych, pedagogicznych, psychologicznych, socjologicznych i innych. Konsekwentne badania nad nimi i stworzenie podstaw rekomendacji naukowych i prognoz to jedno z zadań naukoznawstwa.

Powstanie i rozwój szkół naukowych w każdym kraju jest wyjątkowym problemem o znaczeniu ogólnokrajowym. Od wsparcia tej działalności i jej konsekwentnego rozwiązania w znacznej mierze zależy rozwój tej czy innej dziedziny wiedzy i odpowiednio - oświaty, kultury oraz różnych gałęzi gospodarki.

Nie przypadkiem w programach, koncepcjach, doktrynach, które opracowywane są dla kraju na jego różnych etapach historycznego rozwoju, musi być przedstawiony komponent związany z rozwojem nauki. Dla edukacji działalność naukowa jest podstawowym warunkiem jej dalszego rozwoju. Ma ona zapewnić adekwatność treści oświaty do współczesnych osiągnięć w sferze nauki, techniki i kultury, a także prognozować i opracować podstawy zasad teoretyczno-metodologicznych, psychologiczno-pedagogicznych i naukowych procesu edukacyjnego. W związku z tym celowe będzie przedstawienie tez zawartych w Państwowym Programie Narodowym „Oświata” (Ukraina XXI wieku) [5].

Wyjątkowo ważny jest problem kierunków reformowania działalności naukowej w systemie oświaty, do których zalicza się: integrację kształcenia akademickiego, uniwersyteckiego i branżowego; ukierunkowanie kształcenia nauczycieli na wytworzenie strategii rozwoju oświaty, perspektyw odrodzenia i rozbudowy szkoły narodowej, nowe technologie kształcenia; gruntowna zmiana systemu organizacji, finansowania, kierowania i stymulowania działalności naukowej, stworzenie nowych podstaw prawnych dla zapewnienia efektywnego funkcjonowania i rozwoju nauki w placówkach naukowych, stworzenie realnych warunków dla najefektywniejszego wykorzystania potencjału naukowego w dziedzinie oświaty; stworzenie perspektyw swobodnej twórczości uczonych; zapoczątkowanie nowego systemu wyboru programów naukowych i projektów w drodze konkursu, wzmocnienia wymagań i obiektywizm w ocenie rezultatów badań i uczonych [5].

Wyznaczając perspektywy reformowania działalności naukowej w systemie edukacji, autorzy tego programu położyli główny akcent na problemy jej

organizacji oraz przeprowadzenia we wszystkich szkołach wyższych akredytacji krajowej i międzynarodowej, jak również utworzenie w systemie edukacji nowej, prężnej struktury działalności naukowo-badawczej typu akademickiego. W związku z tym przewidziano następujące podstawowe działania:

- 1) utworzenie oraz koordynacja działalności ośrodków naukowych, instytutów, placówek naukowo-produkcyjnych i innych podmiotów o statusie osoby prawnej przy szkołach wyższych, na wydziałach i w katedrach odpowiednio do ich potrzeb i możliwości;
- 2) zjednoczenie wysiłków uczonych, instytucji naukowych, placówek dydaktyczno-wychowawczych, koordynacja ich działalności, ochrona interesów i praw autorskich;
- 3) wyznaczenie strategii i punktów informacyjnych rozwoju nauki i twórczo-poznawczych kierunków pracy naukowej, stworzenie dla nich odpowiednich warunków organizacyjno-finansowych;
- 4) opracowanie statusu szkół naukowych oraz wprowadzenie celowego wsparcia ich działania [5].

Retrospektywna analiza problemu szkół naukowych

W literaturze podano niemało wyjaśnień istoty terminu „szkoła naukowa”, które są uzupełniane, pogłębiane, zyskują nowe aspekty i postrzegane śanietradycyjnie. W związku z tym wyjątkowo ważne znaczenie ma zwrócenie się do dorobku Wołodymyra Iwanowycza Wernadskiego - organizatora i pierwszego rektora Ukraińskiej Akademii Nauk (1918-1919). Prace tego tytana nauki, jego prognostyczne idee i tezy stały się metodologicznym fundamentem powstania i rozwoju wielu dziedzin wiedzy i współczesnej naukowej mapy świata.

Należy szczególnie podkreślić, że w systemie poglądów filozoficznych W. Wernadskiego zwrócono wyjątkową uwagę na problemy historii i praw rozwoju nauki, wzajemnego odniesienia wiedzy empirycznej i teoretycznej w nauce, wzajemnego związku filozofii nauk przyrodniczych, społecznych funkcji wiedzy, jak również społecznej odpowiedzialności uczonych za wyniki swoich badań i wprowadzenia naukowo uzasadnionych rekomendacji w różnych strefach aktywności życiowej człowieka.

Uwspółcześnienia wymagają idee W. Wernadskiego w kwestii struktury przestrzenno-czasowej świata, roli symetrii i asymetrii w różnych zjawiskach życiowych. Jak zaznaczył ten uczony, w noosferze główną siłą napędową jest nauka. Droga człowieka do jego „geologiczności” obejmuje dwa aspekty. Pierwszy - to przyswajanie przez człowieka („techniką swojego życia”) coraz to nowszych form energii (od mięśniowej do atomowej): „w ten sposób opanował on planetę nie tylko jako miejsce, ale również jako energię”. Po drugie, jest to stworzenie oraz rozwój nauki i logiczno-metodologicznego aparatu myślenia. „Jeśli mówimy o nauce, powinniśmy mieć na względzie, że w historycznym procesie stworzenia noosfery, w którym najjaskrawiej przejawia się biogeochemiczny skład ludzkości, trzy procesy historyczne miały największe znaczenie”. W. Wernadski wyodrębnia takie procesy, jak: 1) stworzenie matematy-

ki; 2) pojawienie się naukowego aparatu systemu przyrodniczego i systemu myślowego; 3) pojawienie się naukowego postrzegania miejsca człowieka w kosmosie.

Opracowana przez W. Wernadskiego teoria przejścia biosfery w noosferę jest metodologicznym źródłem poszukiwań naukowych i w dziedzinie filozofii, i w naukach przyrodniczych, pedagogicznych, psychologicznych, medycznych i innych. Teza mówiąca o konieczności stałego ścisłego związku działalności naukowej z gospodarką kraju została uzasadniona teoretycznie przez tego wielkiego uczonego. Konsekwentnie występował on przeciw niewłaściwemu zastosowaniu odkryć naukowych, z oddaniem walczył o wprowadzenie praktyki tradycji i zasad humanizmu przyrodniczo-naukowego. Twórca teorii noosfery podkreślał, że uczeni powinni poznawać obiektywne prawa przyrody dla szczęścia i dobra ludzi [1].

Społeczeństwo ludzi genialny uczoney uważał za część biosfery, etap jej ewolucji. Metodologicznie uzasadnił i odkrył możliwość badania działalności globalnej człowieka, w tym zjawisko życia intelektualnego. Wprowadzona została przez niego idea wzmocnienia roli nauki w systemie kultury, wprowadzenia poglądów naukowych do świadomości mas, jak również kształtowania takiej świadomości, w której możliwe staje się współistnienie tej teorii i hipotez, jak i poglądów religijnych i filozoficznych, domysłów i zabobonów. Twórczość naukowa, jak zaznaczał W. Wernadski, potrzebuje silnych indywidualności. Podkreślał on szczególną, najwyższą wartość odrębnej osobowości, która nie maleje „w warunkach procesów intelektualnych i społecznych o skali globalnej” [4].

Jednocześnie uczoney ostrzegał przed dogmatycznym podejściem do poszerzenia wiedzy, które prowadzi do ograniczenia swobody myślenia, a tym samym degraduje rangę oświaty. Uważał on za celowy wkład historii dyscyplin naukowych w kontekście rozwoju kultury duchowej i materialnej. Oświata powinna być ukierunkowana na kształtowanie twórców kultury i maksymalne wykorzystanie indywidualnych cech człowieka.

Jak wiadomo, noosfera (grec. *nyos* - rozum i *sphaira* - sfera) - to strefa współdziałania społeczeństwa i przyrody, w której sensowna działalność ludzka staje się wyznacznikiem rozwoju. Pojęcie to określa konieczność mądrego kierowania procesami przyrodniczymi na zasadzie analizy praw przyrody. Integracja wielu nauk daje ludzkości szansę stworzenia prężnej teorii noosfery - teorii samoorganizacji świata materialnego i duchowego. Rozwój społeczeństwa powinien postępować według praw przyrody. Koncepcja noosfery staje się metodologiczną orientacją koewolucji człowieka i przyrody i otwiera możliwość wzajemnego zgrania działalności ludzkiej i rytmów przyrody [2].

Przejdźmy teraz do wyjaśnienia istoty pojęcia szkoły naukowej. Szkoła naukowa to współpraca uczonych, zgrupowanych wokół znaczącej osobowości, która dokonała znaczącego odkrycia naukowego. Taka współpraca rodzi tradycje doskonalenia i pogłębiania poszukiwań naukowych, skierowanych na dalszy rozwój i doskonalenie wiedzy, zdobytej wcześniej.

Niewątpliwie istnienie tej czy innej szkoły naukowej może się kiedyś zakończyć. Jest to uzależnione od różnych przyczyn, a w szczególności:

- ukończenia badań, rozpoczętych przez znaczącą osobowość naukową i jej uczniów;
- pojawienie się nowych idei i poglądów z danej dziedziny;
- śmierć znanego uczonego;
- brak w przygotowanej teorii koncepcji zmian, umożliwiające przyjęcie i kontynuację przyjętych wcześniej koncepcji;
- brak bazy finansowej - materialno-technicznego wsparcia kontynuacji badań tej czy innej szkoły naukowej itp.

Badania nad powstaniem, rozwojem, rezultatami i perspektywą idei szkół naukowych w różnych dziedzinach, w tym pedagogicznej, psychologicznej, filozoficznej, technicznej czy ekonomicznej, jest naszym zdaniem, sprawą nie-drugorzędną. Powinna ona stanowić przedmiot i mechanizm zarazem integralnej dziedziny wiedzy.

W związku z tym za celowe uważamy podkreślenie, że równoległe studia nad szkołami naukowymi, które reprezentują różne dziedziny wiedzy (np. pedagogiczna i przyrodnicza, psychologiczna i techniczna), będą sprzyjały wzajemnemu wzbogaceniu, integrowaniu działalności naukowej i otrzymaniu wyników, które mają nie tylko znaczenie ściśle specjalistyczne, ale i ogólne.

Na początku XXI wieku może być pouczające, korzystne i jednocześnie perspektywiczne zwrócenie się do prac uczonych - naszych słynnych poprzedników - na temat badań naukowych, powstawania, potwierdzania potrzeby swego istnienia i rozwoju szkół naukowych.

Unikalnym, jeszcze niedostatecznie opracowanym i nieocenionym nalezycie źródłem w pracy z „narybkiem naukowym” jest spuścizna Piotra Leonidowicza Kapicy - wybitnego uczonego w dziedzinie fizyki zjawisk magnetycznych, fizyki i techniki niskich temperatur, fizyki kwantowej stanu kondensacji, elektroniki i fizyki plazmy, głównego redaktora czasopisma poświęconego fizyce eksperymentalnej i teoretycznej. „Moje wspomnienia o Reserfordzie” - wykład Piotra Leonidowicza Kapicy na posiedzeniu Londyńskiego Towarzystwa Królewskiego 16 kwietnia 1966 r. - to prawdziwe arcydzieło, wzór dogłębnej analizy psychologicznej działalności Reserforda, nie tylko jako wielkiego uczonego, ale i wielkiego nauczyciela. „Historia nauki pokazuje, że wielki uczony - to niekoniecznie wysoki człowiek, ale wielki nauczyciel nie może nie być wielkim człowiekiem” [3]. P. Kapica wspominał: „Pewnego razu podczas jednej ze szczerych rozmów Reserford powiedział mi, że najważniejszą rzeczą dla nauczyciela jest nauczyć się nie zazdrościć swoim uczniom sukcesów, a z upływem lat staje się to coraz trudniejsze! Główną cechą nauczyciela powinna być szczerłość” [3]. Reserford nieraz mówił: „Uczniowie zmuszają mnie, bym czuł się młodo”. Jest w tych słowach głęboka prawda, jako że uczniowie nie pozwalają nauczycielowi zostawać w tyle za życiem, negować wszystko, co nowe, co pojawia się w nauce. W wykładzie na Międzynarodowym Kongresie Problemów Przygotowania Wykładowców Fizyki w Szkole Średniej

(m. Eger, Węgry, 11 września 1970 r.) P. Kapica dochodzi do wniosku, iż: „Historia nauki pokazuje, że ci uczeni najowocniej prowadzą swoje badania, którzy mają uczniów i z nimi pracują” [3]. Tę tezę Piotr Leonidowicz potwierdził na przykładach działalności naukowo-pedagogicznej D. Mendelejewa, młodego Łobaczewskiego i innych wielkich uczonych.

Stworzone przez P. Kapicę zasady twórczego wychowania i edukacji współczesnej młodzieży są wyjątkowo aktualne w naszych czasach i wymagają przemyśleń. „Aby rozwój ludzkości przebiegał drogą humanizmu, kultury i postępu społecznego, my wszyscy, uczeni i ludzie intelektu, powinniśmy brać aktywny udział w opracowaniu problemów, związanych ze zdrowiem i z postępowym wychowaniem naszego młodszego pokolenia” [3] - takimi słowami P. Kapica zakończył swój wykład na Kongresie Międzynarodowym na Węgrzech.

Jak zaznaczają badacze, W. Wernadski po raz pierwszy w historiografii dokonał analizy zasad naukowej pracy badawczej Akademii. Do najważniejszych zasad uczonych zaliczamy:

- 1) samodzielną pracę twórczą w niezbadanych dziedzinach wiedzy;
- 2) dokładne ustalenie faktów, ich „obróbkę krytyczną”;
- 3) „zbieranie w jedną skoordynowaną całość wszystkich faktów, dostępnych ludzkości”;
- 4) „organizację zespołowej pracy naukowej”;
- 5) „wypracowanie nowych form twórczości naukowej” [11].

Ważne jest podkreślenie, że obok historycznych, W. Wernadski poruszył i rozpatrzył niektóre psychologiczne i społeczne problemy twórczości naukowej i rozwoju nauki, a w szczególności: wzajemnego stosunku uczonego i środowiska, znaczenia konsekwencji w pracy badawczej, roli elementu artystycznego i emocjonalnego w twórczości naukowej.

Istotne znaczenie metodologiczne ma teoretycznie uzasadniona teza „wiary naukowej, która jest potężnym czynnikiem twórczym, najściślej genetycznie związanym z badaniami naukowymi i twórczością naukową, właściwie nieistniejącym samodzielnie, bez nich”. Jak zaznacza uczonego, „nauka nie tylko prowadziła do odkryć, zmuszała ona człowieka do kroczenia drogą twórczości naukowej i badań naukowych na przekór jakimkolwiek przeszkodom zewnętrznym, pozwalała i pozwala człowiekowi uważać cel i zadania badań naukowych nie tylko za ważniejsze od dóbr życiowych, ale i od życia” [11].

Tezy wzajemnego związku wiary naukowej i naukowej twórczości nie uległy wyczerpaniu. Uważamy za celowe podkreślenie, że na początku XXI wieku i trzeciego tysiąclecia wymagają one zastanowienia się nad zmianą ich sensu i podejścia prognostycznego w działalności naukowej.

Pedagogiczne szkoły naukowe

Narodziny, powstawanie i rozwój pedagogiczny szkół naukowych, szczególnie wynikłe z potrzeb nauczycieli - to odrębny wielki kierunek badawczy, który wymaga specjalistycznych opracowań historyczno-pedagogicznych.

Przejdę teraz do współczesnego wyjaśnienia pojęcia „szkoła naukowa”. Jest to zawodowe stowarzyszenie ludzi, zebranych pod egidą osobowości uczonego-lidera. Zajmuje się ono aktywną pracą badawczą w nowym, aktualnym kierunku i ma wspólne idee, metodykę, tradycje naukowe, które poszerzają się na gruncie stałej współpracy, nowych aspektów badań i analizy. W szkole naukowej powstają hipotezy, koncepcje, teorie. Nie ma w niej lęku przed dyskusją, przeciwnie - dąży się do niej. Jest tutaj wszystko dla swobody twórczej [5]. Takie rozumienie szkoły naukowej przytoczył lwowski uczonego Dmytro Zerbin. Jest w nim ta głębia i perspektywy, które należy brać pod uwagę w aktywności naukowo-badawczej we współczesnych warunkach. W związku z tym należy podkreślić wagę kompleksowego badania problemów powstawania i rozwoju naukowych szkół pedagogicznych w różnych krajach, pokazania podobieństw i różnic tego zjawiska na szczeblu krajowym, regionalnym i międzynarodowym.

Dzisiaj można przytaczać dziesiątki i setki przykładów, które świadczą o tym, że w kształtowaniu początkującego uczonego, w jego dojrzewaniu wyjątkową rolę odgrywa ta czy inna szkoła naukowa. Wydział naukowy czy inna jednostka strukturalna w instytucie akademickim, katedra lub klasyczne laboratorium uniwersyteckie mogą funkcjonować przez dziesięciolecia i nawet nie zbliżyć się do szkoły naukowej. Ta czy inna jednostka strukturalna instytutu akademickiego czy szkoły wyższej czwartego stopnia akredytacji może mieć przyznany status szkoły naukowej tylko wówczas, kiedy pojawi się w niej oryginalna idea, koncepcja autorska lub kolektywna, która zapoczątkuje nowy kierunek wiedzy.

Współdziałanie różnych szkół naukowych jest ważnym czynnikiem rozwoju ich twórczości i narodzin nowych idei. Tak właśnie szkoła naukowa akademika S. Batyszewa, która kompleksowo badała problemy pedagogiki zawodowej, była ściśle związana ze szkołą naukową akademika M. Machmutowa, którego poszukiwania twórcze skierowane były na realizację koncepcji nauczania problemowego. Wieloletnie ściśle współdziałanie szkół naukowych - moskiewskiej i kazańskiej było dobrym bodźcem narodzin nowych koncepcji oraz metodyki autorskiej, które sprawdzone zostały doświadczalnie w różnych republikach ZSRR, w tym również na Ukrainie.

Ukraińska Naukowa Szkoła Mistrzostwa Pedagogicznego jest jeszcze jednym przykładem oddania lidera nauki, akademika I. Zjaziuna, tej wdzięcznej i życiodajnej idei. Przez prawie cztery dziesięciolecia pokonano trudną drogę walki o prawo tej idei do życia, krzepnięcia i rozwoju. Przejawiało się to w stworzeniu i wprowadzeniu do planów nauczania kursów mistrzostwa pedagogicznego, otwarciu prawie we wszystkich instytutach pedagogicznych katedr

mistrzostwa pedagogicznego. Jednak nie wszystko było tak optymistyczne, jasne i radosne. Przez ostatnie dziesięciolecie na tradycyjnych uniwersytetach (i nie tylko tam) komponent pedagogiczny (również teoretyczny, historyczny i praktyczny) znacznie się zawęził, znikły katedry mistrzostwa pedagogicznego, prawie do minimum sprowadzono praktykę pedagogiczną.

Głęboka analiza filozoficzno-pedagogiczna, dokonana przez I. Zjaziuna, prowadzi do następującego wniosku: „w rozwoju wyższej oświaty pedagogicznej na Ukrainie w XX i na początku XXI wieku wyodrębniają się dwie tendencje: przetworzenie instytutów pedagogicznych na uniwersytety pedagogiczne i transformacja uniwersytetów pedagogicznych na klasyczne. Przy zachowaniu takiej tendencji można prognozować pełną utratę systemu kształcenia nauczycieli w naszym kraju, który jest przecież ogromnym osiągnięciem”.

Nawet w warunkach postępu informatyczno-technologicznego, kiedy jest całe mnóstwo metodyk i technologii, niemożliwe jest znalezienie takich statystycznych i technologicznych środków czy metodycznego opracowania wyników badań, które dałyby możliwość pokazania ogromu zła, skierowanego na to, by „zagonić” pedagogikę, nauczyciela czy uczonego w odpowiednie koryto ideologiczne, co ogromnie zaszkodziło i systemowi oświaty, i szkole, i nauczycielowi, i edukacji pedagogicznej oraz wielu uczonym-badaczom problemów edukacji pedagogicznej.

Jednak i w tym skomplikowanym i sprzecznym procesie zwycięża prawda (choć nie tak szybko). Współ z kategoriami filozoficznymi dobra, piękna i wolności odzwierciedla ona głęboki sens ludzkiego światopoglądu i bytu, poszukiwań ludzkiego ducha czy kreowania ideałów humanistycznych. Właśnie prawda wyraża istotną treść i bezpośredni cel procesu poznawczego i określa jego rezultat - wiedzę jako adekwatne odzwierciedlenie rzeczywistości subiektywnej i obiektywnej w świadomości ludzkiej. Przeciwwagą kategorii prawdy stanowią pojęcia „omam”, „błąd”, „kłamstwo”, „pomyłka”. I chociaż problemem prawdy zajmuje się przeważnie teoria poznania i logika, ma on niesamowicie ważne znaczenie w badaniu problemów mistrzostwa pedagogicznego.

Należy stwierdzić, że w rozwoju kształcenia nauczycieli w byłym ZSSR było dużo rzeczy pozytywnych tak w podejściu koncepcyjnym, jak i w jego realizacji mimo silnego sterowania ideologicznego. Jaskrawym tego przykładem może być Połtawska Państwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. W. Korolenki (obecnie - Połtawski Uniwersytet Pedagogiczny), której rektorem przez 15 lat był utalentowany uczonek - organizator kształcenia nauczycieli na poziomie szkoły wyższej Iwan Zjaziun.

W podręczniku dydaktyczno-metodycznym „Pedagogika Dobra: ideały i realia” ówczesny rektor tej uczelni (obecnie członek APN Ukrainy i dyrektor Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Kształcenia Dorosłych) przytacza 10 podstawowych zasad działalności WSP. Rozpatrzmy treść tylko czterech z nich - szóstej, siódmej, ósmej i dziewiątej:

6. Pedagogika to mistrzostwo (K. Uszynski), jego pochodna to indywidualny rozwój możliwości pedagogicznych każdego studenta (kształtowanie mistrzostwa pedagogicznego - A.S. Makarenko):

- podstawa duchowości to Piękno i Dobro („filozofia serca” H. Skoworody), a podstawa poszukiwań naukowych to Prawda,
- na połączeniu Prawdy, Piękna i Dobra polega selekcja narybku uczniowskiego do zawodu nauczyciela, według „odpowiedniej pracy (H. Skoworoda)” [7].

Nie będę komentować treści tych zasad, zaznaczę tylko, że w warunkach społeczeństwa informacyjnego pozostają one nadzwyczaj aktualne.

Jak wiadomo, przez ostatnie ćwierćwiecze XX i początek XXI wieku w świecie zachodziły transformacje globalne i zmiany społeczno-gospodarcze oraz szybki rozwój informatyczno-technologiczny. Wszystko to nie mogło nie odbić się na kształceniu nauczycieli, które ze swej istoty obiektywnie powinno wszystko to wyprzedzać. Procesy transformacji przyczyniły się także do zmian w systemie pojęciowym pedagogiki.

W związku z tym znacznie pogłębia się i rozszerza treść pojęcia „kształcenia nauczycieli”, czyli że jego znaczenie zostaje uzupełnione aspektem przygotowania kadry nauczycielskiej do realizacji koncepcji edukacji ciągłej - edukacji przez całe życie, a w szczególności: edukacji zawodowej w sferze produkcji, edukacji zawodowej i zmiany przygotowania zawodowego bezrobotnych, dodatkowego nauczania obywateli różnych grup społecznych, w tym również trzeciego wieku. Tak więc we współczesnych warunkach pojęcie to rozszerzyło swoje znaczenie, ponieważ mieści się w nim również przygotowanie pedagogiczne obywateli, zdolnych do działań edukacyjno-wychowawczych w różnych systemach społeczno-kulturowych i produkcyjnych.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że do osoby nauczyciela, do charakteru jego działalności pedagogicznej, do niego jako do podmiotu procesu dydaktyczno-wychowawczego oraz podmiotu współdziałania pedagogicznego wyłaniane są nowe, rosnące wymagania. Z kolei wpływa to zauważalnie na poszerzenie kompleksu wzajemnie związanych zadań, nałożonych na kształcenie nauczycieli, szczególnie:

7. Stworzenie koniecznych warunków społeczno-kulturalnych i społeczno-ekonomicznych dla rozwoju studenta szkoły wyższej - przyszłego nauczyciela, dla jego ogólnego gruntownego przygotowania ogólnokulturowego, kształtowania wyższych wartości moralno-etycznych, zapału do zawodu nauczyciela i oddania;

8. Wspieranie przygotowania i samodoskonalenia nauczycieli;

9. Stymulowanie działalności innowacyjnej w różnych systemach dydaktyczno-wychowawczych, kreatywności pedagogicznej, która daje możliwość wniesienia się na poziom mistrzostwa.

Rozwiązanie tych zadań wymaga ciągłego zwracania uwagi na realizację zasady konsekwencji. W związku z tym celowe jest przytoczenie wniosku, wysnutego przez Carla Poppera. Ten wybitny brytyjski filozof, logik i socjolog

pisze o tym, że nie możemy ciągle zaczynać od początku, a powinniśmy opierać się na tym, czego dokonano wcześniej. W nauce dążymy do postępu, a to oznacza, że musimy oprzeć się na dokonaniach naszych poprzedników [13]. Naszym zdaniem, teza ta ma metodologiczne znaczenie dla różnych dziedzin wiedzy - humanistycznej, społeczno-gospodarczej, technicznej, medycznej i innych.

Młode pokolenie ukraińskich pedeutologów znajduje poparcie w swoich poprzednikach, w szkole naukowej mistrzostwa pedagogicznego akademika I. Zjaziuna, która wysoko ceniona jest nie tylko na Ukrainie, ale również za granicą. Może o tym świadczyć, na przykład, kolejne wydanie w 2005 r. w Polsce podręcznika „Mistrzostwo pedagogiczne” pod red. I. Zjaziuna [14]. Do tej unikalnej pracy słowo wstępne napisał wybitny uczony, nestor polskiej pedagogiki Tadeusz Wacław Nowacki, a przedmowę - znany badacz problemów nauczycielskich, ówczesny Przewodniczący Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk, członek zagraniczny ANP Ukrainy Tadeusz Lewowicki.

Wyjątkowo ważnym nurtem wcielenia idei I. Zjaziuna można niewątpliwie nazwać badania naukowe niegdysiejszych aspirantów i doktorantów Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Kształcenia Dorosłych ANP Ukrainy, obecnie - znanych uczonych, którzy godnie kontynuują najlepsze tradycje szkoły naukowej mistrzostwa pedagogicznego. Przecież przez 15 lat w tym Instytucie przygotowało się i obroniło prace habilitacyjne i dysertacje doktorskie z zakresu problematyki pedeutologicznej ponad 60 osób. Byli wśród nich A. Kuźmiński, W. Luhowyj, H. Trocko, H. Nahorna, H. Wasjanowycz, H. Tarasenko, J. Barcina, I. Kurlak, I. Prokopenko, L. Onyszczuk, M. Łeszczenko, N. Demjanenko, O. Hluzman, O. Bida, O. Dubaseniuk, O. Semenoh, O. Piechota, R. Gurewycz, S. Sysojewa, S. Złotouchina i inni.

Obecnie ci świetni przedstawiciele uczonych, którzy badania swe poświęcili problemom nauczyciela, jego mistrzostwu pedagogicznemu, stali się założycielami szkół naukowych i przekazują młodym badaczom ten święty „kaganek oświaty”, o którym pisał D. Mendelejew.

Szczególnie cenne w tych badaniach naukowych, których rezultatem stało się wydanie w dwóch tomach podręcznika i monografii „Mistrzostwo pedagogiczne” pod red. I. Zjaziuna, jest kompleksowa analiza problemów działalności twórczej nauczyciela. Świadczą o tym liczne prace pedeutologiczne, które powstały w Instytucie Kształcenia Nauczycieli i Kształcenia Dorosłych ANP Ukrainy [14].

W takich warunkach lider tej szkoły naukowej I. Zjaziun udowadnia konieczność kompleksowego badania problemów mistrzostwa pedagogicznego. Jest to uwarunkowane następującymi czynnikami:

- globalizacją przestrzeni oświatowej, która obiektywizuje wspólnotę problematyki zawodowej pracowników oświaty i umożliwia dostęp do wszelkich zasobów informacji;
- powstaniem wolnego rynku usług oświatowych w sferze dodatkowej edukacji zawodowej (placówki niepaństwowe, firmy, szkoły wyższe), co two-

- rzy sytuację konkurencji i jednocześnie wymaga solidnego przygotowania słuchaczy wobec braku państwowego standardu takiego przygotowania;
- powstaniem spółki zawodowo-pedagogicznej - nośnika zasadniczo nowej kultury oświatowej, która figuruje w międzynarodowych dokumentach dotyczących oświaty i kultury, które deklarują spójność takich zasad działalności w sferze oświaty, jak humanizacja, humanitarność, demokratyzacja, tolerancyjność, konsekwencja i inne;
 - wypracowaniem pluralizmu podejścia kulturowego, conceptualnego, technologicznego do rozwiązania problemów oświaty, co wymaga zawodowo-osobistego samookreślenia i odpowiedzialności społecznej za swój wybór;
 - niedoskonałością współczesnego programowo-metodycznego przygotowania nauczyciela, kształtowania i rozwoju jego mistrzostwa pedagogicznego w warunkach edukacji ustawicznej.

Kolejnym krokiem ku rozwiązaniu tych problemów na początku XXI wieku stało się założenie Instytutu Kształcenia Nauczycieli i Kształcenia Dorosłych ANP Ukrainy (20 lutego 2007 r.). Jego cel strategiczny to zapewnienie systemowej działalności naukowo-badawczej, ukierunkowanej na teoretyczno-metodologiczne uzasadnienie polityki państwa w zakresie przygotowania zawodowego nauczycieli nowego pokolenia oraz ustalenie teoretycznych i metodycznych zasad edukacji dorosłych w warunkach kształcenia ustawicznego - kształcenia przez całe życie - licząc się z tendencjami światowymi, doświadczeniami naszego kraju oraz perspektywami potrzeb państwa ukraińskiego.

Przy opracowaniu perspektyw rozwoju badań w tym kierunku na Ukrainie ważna jest wszechstronna analiza ogromnego dorobku zagranicznych uczonych w pedeutologii.

Uważamy za celowe podkreślenie aktualności problemu autorytetu nauczyciela. Naszym zdaniem ważne jest rozpatrzenie cyklu prac dotyczących tego problemu, polskiego uczonego Jana Zimnego, który proponuje autorskie podejście pedeutologiczne do badania problemu autorytetu nauczyciela i diagnozowania go. Do cennych wyników badań historyczno-pedagogicznych dochodzi Krzysztof Przybycień, analizując znaczenie dorobku S. Hessena dla doskonalenia przygotowania nauczyciela w naszych czasach.

Jak widzimy, w wyniku twórczej, nastawionej na osiągnięcie zamierzonego celu, pracy kolektywu badaczy, w kadrach szkoły naukowej mistrzostwa pedagogicznego I. Zjaziuna rodzą się nowi naukowcy, wchodzą w świat nowe książki. W związku z tym mimo woli przypomina się sentencja angielskiego uczonego-humanisty: „Książki to okręty myśli, które wędrują po falach czasu i pieczołowicie niosą swój drogocenny skarb od jednego pokolenia do drugiego”.

Mistrzostwo pedagogiczne akademika Iwana Zjaziuna to ten drogocenny skarb, który związany jest z przyszłością ukraińskiego szkolnictwa, z przyszłością naszego kraju.

Bibliografija

1. Balandik R.K. (1993), Vernadskij Vladimir Ivanovic//Rossijskaja pedagogiceskaja encyklopedia: V 2 tt/Gl.red.V.V.Davydov. -M.: Bolsaja Rossijskaja encyklopedia.
2. Derzawna nacionalna prohrama „Osvita" (Ukraina XXI stolittja).-K. Rajduha, (1994).
3. Kapica P. (1974), Eksperiment.Teorija.Praktika: stat' i vystuplenija. -M.: Izd-vo „Nauka". Gl.red.fiziko-matematicheskoy literatury.
4. Mendeleev D.I. (1991), Granic poznaniyu predevidet' nevozmozno. -M.: Sov. Rossija.
5. Mistrzostwo pedagogiczne (2005). Pod red. LA. Zjaziuna. Warszawa-Radom.
6. Osnovy pedagogiceskogo masterstva (1987). Pod red. I. Zjaziuna. -K.: Vysca skola.
7. Osnovy pedagogiceskogo masterstva/Pod red. I. Zjaziuna. M.: Prosvescenije (1989). Pedagogicheskaja majsternist/Za red. I. Zjaziuna. -K.: Vysca skola, (1997); Pedagogicheskaja majsternist: Podruchnyk /I.A. Zjaziun, L.V. Kramuscenko, I.F. Kryvonos ta in.Za red. I.A. Zjaziuna.-2-he vyd.,dopov. i pererbol. -K.: Vyscask (2004).
8. PoljansMj V.M (2004), Slovar' po obrazovaniju i pedagogike. -M: Vyssaja skola.
9. Popper. K. (2004), Predpolozhenija i oproverzenijz.Rost naucnogo znanija.
10. Vernadskij V.I. (1988), Trudy po istorii nauki v Rossii - M.: Nauka.
11. Vernadskij Valdimir Ivanovic/AVsemirnaja encyklopedia: Filosofija/Glavn.nauc red.i sost.A.A.Gricanov -M.: AST,Mn.: Charvest, Sovremennyj literator, 2001.
12. Vydadni dijaci Ukrainy mynulych stolit': Memorialnyj almanach: Outstanding Ukrainian personalities of the past: Memorial anthology. - Jevroimidz. 2001.
13. Zjaziun I.A. (2000), Pedagog.Vcenyj.Filosof: Biobliohraficnyj pokazcyk prac' naunciv Instytutu pedahohiky i psihologhiji profesjionji osvity APN Ukrainy (1993-2003)/Za red. I. Zjaziuna, N.H. Nyckalo; Ukladac L.N. Stoma. -Mykolajiv. -K.: MAUP.
14. Zjaziun I.A. Pedagoghika dobra: ideały i realiji: naukovno-metodycnyj posibnyk.